

כתיב במגילת איכה [א יז]: "צוה ה' ליעקב, סביביו צריו!" שגזר ה', שיהיו האויבים סובבים את ישראל. והם עמוך ומואב שהצרו לישראל יותר מכל האויבים. ואף בגלותם שבבבל, היו הם סובבים את ישראל.

רב יהודה אמר: כגון העיר הומניא, שהיתה כולה עמונים, שהגלה אותם סנחריב לשם, והיו מצרים לישראל שישבו לפום נהרא, על שפת הנהר.

כתיב בספר יחזקאל [יא יג]: "ויהי כהנבאי, ופליטוהו בן בניהו [שהיה משרי העם] מת. ואפול על פני, ואזעק בקול גדול, ואומר: אהא, אדני ה'! כלה אתה עושה את שארית ישראל!"

ותוך כדי שנתנבא יחזקאל על סופם של אנשי האוון, ובתוכם פליטהו, מת פליטהו לנגד עיניו. וזעק יחזקאל על כך.

ונחלקו בטיב זעקה זו רב ושמואל.

חד אמר: זעק לטובה, שצר היה לו לנביא על מותו.

וחד אמר: זעק לרעה, שרע היה בעיני הנביא שמת מיתה יפה, ורצה שיענש בצורה יותר חמורה.

מאן דאמר "לטובה" סבר, היתה לו זכות לפליטהו זה. כי הא, מעשה שהיה: דאיסתנדרא דמישן [מושל מישן], חתניה דנבוכדנצר הוה [חתנו של נבוכדנצר היה].

עב-ב בשם אדא בר אהבה יש בה, והיום הוא יושב בחיקו של אברהם אבינו! היום הוא נימול, ונכנס בכריתו של אברהם אבינו עליו השלום. (61)

והיום נולד [מי שעתידי להיות] רב יהודה בבבל.

כל הדברים האלו נאמרו על ידי רבי ביום פטירתו. ובאותו יום נולד רב יהודה.

דאמר מר: כשמת רבי עקיבא נולד רבי. וכשמת רבי נולד רב יהודה, וכשמת רב יהודה נולד רבא. וכשמת רבא נולד רב אשי.

ללמדך, שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו. שנאמר בספר קהלת [א ה]: "זרח השמש ובא השמש". קודם ששקעה שמשו של צדיק זה, זורחת שמשו של צדיק זה. (62)

וכן מצינו, עד שלא כבתה שמשו של עלי הכהן, זרחה שמשו של שמואל הרמתי. שנאמר [שמואל א ג]: "ונר אלהים טרם יכבה, ושמואל שוכב בהיכל ה'". וממשיך הכתוב ואומר שאז נתגלתה לו שכינה לראשונה.

ואף על פי שפשוטו של מקרא הוא שעדיין לא כבו נרות המנורה, דרשינן לה על נרו של עלי, שעד שלא כבה נרו [נבואתו של עלי], זרחה שמשו [נבואתו] של שמואל.

61. רש"י הביא פירוש נוסף, שמת באותו יום. וכתב, שאם כן, אין זה רב אדא בר אהבה שבגמרא, שהיה אחרי רבי. ולפי הפירוש הראשון שנימול באותו יום, יש לומר שהוא רב

62. וסוף הפסוק "ואל מקומו שואף זורח, הוא

שלח ליה לנבוכדנצר חותנו: מכולי האי שבייה דאייתית לך, לא שדרת לן דקאי לקמן [וכי מכל השבויים שהבאת לך לארצך, לא שלחת אף אחד שיעמוד לפני לשמשני].

בעי [רצה] נבוכדנצר לשדורי [לשלוח] ליה לחתנו שבויים מישראל.

אמר ליה פלטיהו בן בניהו לנבוכדנצר: אנן, היהודים, דחשבינן [שחשובים אנן] ניקו מקמך [נשאר לעמוד לפניך], ועבדינן [העבדים] ניזלו להתם, ילכו לשם, לשרת את חתנך.

וכן עשה נבוכדנצר כדבריו, ובזכותו של פלטיהו נשאר היהודים בבבל.

ואמר הנביא וזעק: וכי מי שעשה טובה בישראל, ימות בחצי ימיו?!

ואילו מאן דאמר ש"לרעה" זעק יחזקאל, דרש מהא דכתיב שם: "ותבא אותי אל שער בית ה' הקדמוני הפונה קדימה, והנה כפתח השער עשרים וחמשה איש, ואראה בתוכם את יאזניה בן עזר ואת פלטיהו בן בניהו, שרי העם".

וכתיב לעיל: "ויבא אותי אל הצר בית ה' הפנימית, והנה פתח היכל ה', בין האולם ובין המזבח, כעשרים וחמשה איש, אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה". והם אותם עשרים וחמשה איש שמוזכרים בהמשך בפסוק שהובא קודם, ובתוכם היה פלטיהו בן בניהו.

ממשמע שנאמר "ופניהם קדמה [מזרחה]", האם איני יודע שאחוריהם כלפי היכל שהוא לצד מערב?!

אלא מה תלמוד לומר "אחוריהם אל היכל ה'"? — מלמד שהיו מפריעין [מגלים] את עצמם, את אחוריהם, ומתריזין עצמם [עושים את צרכיהם] כלפי מעלה, כלפי היכל, בדרך גנאי.

ועל כך קאמר הנביא: וכי מי שעשה הרעה הזאת בישראל, ימות על מנתו במיתה רגילה?! והיה מיצר על כך שלא נענש במיתה קשה יותר.

ומוכיחה הגמרא: תפתיים, יש להוכיח, דשמואל הוא דאמר, שצעק הנביא לרעה על מות פלטיהו. כי לא יתכן שיסבור שמואל שצעק לטובה משום זכותו, שהרי בהכרח חולק שמואל על המעשה המובא לעיל [שגרם פלטיהו שלא יגלו ישראל למישן אלא רק העבדים], שהרי לדעתו, לא גלו עבדים לשם.

דהרי אמר רבי חייא בר אבין, אמר שמואל: מושכני, הרי היא כגולה ליוחסין.

וכן אמר: מישון — לא חשו לה, לא משום עבדות, ולא משום ממזרות, ואין פסולים אנשיה מלבוא בקהל.

אלא, כהנים שהיו בה, לא הקפידו על הגרושות, ונשאון לנשים. לכך בנותיה ספק חללות הן, ופסולות לכהונה, אבל כשרות הן לקהל.

הולך ודור בא", שצדיק זה מת וצדיק זה נולד מיד. מהרשא"א.

שם". דהיינו, שאל מקומו של הצדיק המת, שואף וזורח הצדיק השני. ולפני כן כתוב "דור

שמע מינה, סבר שמואל, לא גלו עבדים למישן.

ודחינן: לעולם אימא לך, שמואל הוא דאמר "לטובה", וסבר שגלו עבדים למישון על פי עצתו של פלטיהו. ובכל זאת לא חשש שמואל על בני מישון שמזרע עבדים הם, משום דשמואל לטעמיה.

דאמר שמואל: המפקיר עבדו יצא לחירות, ואינו צריך גט שחרור! שמאחר שפקע קנינו הממוני של האדון בעבד, אף קנין האיטור שבו פקע, והרי הוא בן חורין לכל דבר, ושוב דינו כישראל, ומותר בבת חורין.

שנאמר (שמות ב מד) "כל עבד איש מקנת כסף". למה נכתב "עבד איש"? וכי דוקא עבד של איש נידון כן, ולא עבד של אשה?

אלא בא הכתוב ללמדנו, עבד שיש לו רשות ממונית לרבו עליו, קרוי "עבד". אבל עבד שכבר פקע קנין רבו ממנו ואין לו לרבו רשות עליו, אין הוא קרוי "עבד", אלא בן חורין גמור הוא.⁽⁶³⁾

וכן אותם עבדים שגלו למישן, כיון שנגזלו מרבם, הרי נתייאש מהם והפקירם [שהיאוש הוא כהפקרן], ויצאו לחירות.

ומאחר שנעשו בני חורין הרי הם כישראל. ומשום כן לא חשש שמואל עליהם, והתירם בבת חורין.

ועתה חוזרת הגמרא לדון בדברי המשנה:

אמר רב יהודה אמר שמואל: מה שמשמע

ממשנתנו שעלו הפסולים מבבל, ולכן מיוחסת היא משאר הארצות —

זו דברי רבי מאיר, הסובר שדוקא בכל עומדת בחזקת כשרות ליוחסין, אבל שאר ארצות הן בחזקת פסול.

אבל הכמים אומרים: כל הארצות בחזקת כשרות הם עומדות.

אמימר שרא ליה לרב הונא בר נתן למינסב איתתא ממחוזייתא [התיר לו לשאת אשה ממחוזא], ואף שאין היא מתחומי בבל השנויים לעיל לענין יוחסין.

אמר ליה רב אשי לאמימר: מאי דעתך, משום מה התרת לו לשאת אשה שלא מבבל? אם משום מה דאמר רב יהודה אמר ששמואל: זו דברי רבי מאיר; אבל הכמים אומרים: כל הארצות בחזקת כשרות הן עומדות! —

אם משום כן התרת, לא היה לך לעשות כן.

דהא בי רב כהנא לא מתני הכי משמיה דשמואל. אלא שנו בשם שמואל, שכל הארצות עיסה.

וכן בי רב פפא לא מתני הכי בשם שמואל.

וכן בי רב זביד לא מתני הכי בשם שמואל.

ואפילו הכי לא קיבלה אמימר מיניה, אלא עמד על שלו והתיר את כל הארצות, משום דשמייע ליה כן מרב זביד דנהרדעא בשם שמואל.

63. קשה לפי זה בהורדוס, שהרג את כל בית חשמונאי, ומלך, הרי לא היה עליו רשות רבו

תנו רבנן: ממזירי ונתיני [גבעונים] טהורים לעתיד לבא – דברי רבי יוסי.

רבי מאיר אומר: אין טהורים אף לעתיד לבא.⁽⁶⁴⁾

אמר לו רבי יוסי: והלא כבר נאמר [יחזקאל לו כו] "וזרקתי עליכם מים טהורים, וטהרתם. מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם, אטהר אתכם".

אמר לו רבי מאיר: כשהוא אומר "וטהרתם", אינו אלא "מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם", דהיינו מטומאת עבודה זרה, ולא מן הממזרות.

אמר לו רבי יוסי: כשהוא חוזר ואומר בסוף הפסוק: "אטהר אתכם", הוי אומר, אטהרכם אף מן הממזרות.

והוינן בה: בשלמא לרבי מאיר, היינו דכתיב [זכריה ט ו] "וישב ממזר באשדוד", שלעתיד לבוא יבדלו הממזרים, וישבו באשדוד בפני עצמם.

אלא לרבי יוסי, הסובר שיטהרו אז מממזרותם, מאי "וישב ממזר באשדוד"?

ומשנינן: כדמתרגם רב יוסף פסוק זה: יתבון בית ישראל לרוחצן בארעהון, דהו

פסולים.

והר"ן נחלק עליו, וסובר שהמחלוקת בין רבי מאיר ורבי יוסי היא רק לענין משפחה שנטמעה, האם אליהו יגלה מי הוא הפסול, ויפסלם לעתיד לבא, או לא, אבל ממזרים ודאים, לכולי עלמא לא ייטהרו לעתיד לבא, שהרי מצוות אינן בטלות לעתיד לבא.

וראה שם שהוכיח כן מהסוגיא דלעיל [עא א], שאמר רבי יהושע בן לוי כסף מטהר ממזרים, משמע דוקא בגלל שנטמעה. וכן כל האמוראים שם שאמרו "משפחה שנטמעה, נטמעה", משמע שדוקא ספק הוא יטהר, ולא ודאי.

וכתב עוד ליישב, מה שהקשו בגמרא לקמן לרבי יוסי מ"וישב ממזר באשדוד", שהרי אפשר לתרץ ולומר שהפסוק מדבר בממזר ודאי, שגם הוא מודה שלא יטהר לעתיד לבא.

ועוד כתב, שנראה שזו היא דעת הרמב"ם, שכתב בסוף הלכות מלכים [הלכה ג] "בימי המלך המשיח יתייחסו כולם על פיו, ברוח הקודש שתנוח עליו. ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם, שמודיע שזה משבט פלוני, וזה

ואין צריך גט שחרור, ומדוע אמר שמואל שכל האומר מבית חשמונאי אתינא, עבדא הוא? ויש לומר, שלא לענין איסורים קאמר, אלא שהוא מבית הורדוס העבדים, ולא מבית חשמונאי.

אך קשה, אם כן, למה הכריז רב יהודה על בעל דינו שהוא "עבד"? ומשמע שלענין פסול לדינא קאמר. ויש ליישב בדוחק, לפי שהוא החזיק עצמו ככהן מבית חשמונאי, לכך הכריז עליו שאינו כהן אלא עבד משוחרר. מהרש"א. וראה עוד ברמב"ן כאן, ובתוס' ביבמות [מה ב ד"ה כיון].

64. דעת הרמב"ן שהמחלוקת בממזרים ידועים, שלרבי יוסי יטהרו לעתיד לבא. ואילו בממזרים שנטמעה לדברי הכל הם טהורים, ואפילו בזמן הזה הודע במשפחה שהיא פסולה אינו צריך לגלותה, לפי שמן התורה ספק ממזר מותר.

והקשה הרמב"ן, האיך אפשר שיטהרו ממזרים ודאים? וכי מצוות בטלות לעתיד לבא? ותירץ, שלא יבטל האיסור, אלא הוראת שעה תהא, שאליהו יטהר כל הממזרים מדורות שעברו, אבל הממזרים שמכאן ואילך, יהיו

אחד גר ואחד עבד משוחרר ואחד חלל — הרי הם מותרים בכהנת. ואף על פי שהכהן אסור בגיורת ושפחה משוחררת וחללה, לא הוזהרו כהנות כשירות בכל אלו.

והוינן בה: מאי טעמא דרבי יוסי שהתיר גר לממזרת?

ומשנינן: המשא "קהלי" כתיבי בענין אזהרת פסולי יוחסין:

א. "לא יבא ממזר בקהל ה'". ב. "לא יבא לו בקהל". ג. "לא יבא עמוני ומואבי בקהל". ד. "לא יבא לבם בקהל". ה. במצרי ואדומי כתיב: "דור שלישי יבא להם בקהל".

והרי יכולים היו כולם להכתב באזהרה אחת עג-א וב"קהל" אחד, כגון "לא יבא ממזר ועמוני ומואבי בקהל, גם דור עשירי לא יבא להם בקהל עד עולם". ולגבי מצרי ואדומי יכתב "דור שלישי יבא להם בכס". (67)

דמו בה לנוכראין. בית ישראל, אשר עד עתה היה נחשב בארץ לנכרי, ונטרד ממנה כממזר, יחזור לשבת בארצו. שאף אשדוד היא בגבולות ארץ ישראל.

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי, שעתידין ממזרים ליטהר לעתיד לבא. (65)

אמר רב יוסף: אי לאו דאמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי, הוה אתי אליהו ומפיק מינן צוורני צוורני קוטרין [היה מוציא מאתנו חבורות חבורות של ממזרים]!

תנו רבנן: גר נושא ממזרת — דברי רבי יוסי, שקהל גרים לא נקרא "קהל"; לפיכך אין הם בכלל האיסור של "לא יבא ממזר בקהל ה'". (66)

רבי יהודה אומר: גר לא ישא ממזרת. דקסבר, אף קהל גרים קרוי "קהל", ואף הם בכלל איסור "לא יבא ממזר בקהל ה'".

משבט פלוני. אבל אינו אומר על שהן בחזקת כשרות "זה ממזר" ו"זה עבד", שהדין הוא שמשפחה שנטמעה נטמעה.

65. בתוס' הרא"ש הקשה: וכי איצטרך לפסוק הלכתא למשיחא?! ועיין שם מה שתירץ.

66. דעת הרמב"ם [איסורי ביאה טו טז] שגר אשר נשא ישראלית, או ישראל שנשא גיורת, הולד ישראל גמור, ואסור בממזרת. ורק אם אביו ואמו גרים, מותר גם הוא בממזרת.

וכתב המגיד משנה, שהטעם בגר שנשא ישראלית שבנו אסור בממזרת, על אף שהגר עצמו מותר בממזרת, וקיימא לן שבכל מקום שיש קידושין ויש עבירה הולד הולך אחר הזכר, וכאן הרי הזכר [האב] מותר בממזרת], משום דלא גרע מגוי שבא על בת ישראל, שהולד כשר,

ואסור בממזרת.

ובישראל שנשא גיורת שפיר אסור הבן בממזרת, לפי הכלל ש"כל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר", ולכן כאן, הבן דינו הוא כישראל אביו, שאסור בממזרת.

אך הר"ן הקשה על הרמב"ם בדין גר שנשא ישראלית. כי בשלמא גוי הבא על ישראלית, אי אפשר לו להתייחס אחר אביו, כי רק בישראל נאמר "למשפחותם לבית אבותם", ולכן לא יתכן לומר שהולד הולך אחר אביו. אבל כאן, שאביו ישראל גמור הוא, למה לא יתייחס אחר אביו, ויהא נידון כמוהו, כמו גר שמוותר בממזרת, כפי הכלל ש"כל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר". וראה לקמן עז א בהערה את תירוצו של הגר"ח על קושיית הר"ן.

67. שיכתוב "לא יבא ממזר עמוני ומואבי בקהל